

Kroz kanjon Zrmanje

Ljubo Marčić, Split

Pred obalom Hrvatskog Primorja nanizali su se otoci: Krk, Prvić, Grgur, Goli, Rab i Pag. Između ovih otoka, te stranih i goletnih pristanaka Krasa i Velebita, proteže se dugi i uski Velebit-ski kanal. Iz krajnjeg jugoistočnog dijela ovog kanala vodi Novsko ždrilo u Novigradsko more. Obale Ždrila su visoke i strme, a mjestimice skoro okomite. Kroz taj mali kanjon, dug 3,7 km, mogu da plove i veći brodovi, jer dubine variraju od 26 do 40 m, a širok je od 100 do 400 m. Na krajnjem jugu Ždrilo se na zapadnoj strani završava kod rta Ždrijca i tu se nalazi pristan sa malim gatom, koji služi za utovar drva u male bro-

dove. Nasuprot Ždrijca se na istočnoj strani nalazi uvala Maslinica, koja služi kao sidrište pri buri. Tu je zidani pristan i gat za male brodove, kao i lučica za čamce. Nešto sjevernije se nalazi skladište boksita, dizalica i uređaj za krcanje, i mogu pristati manji brodovi. Dno je muljevito i pjeskovito, te dobro drži. Odavle se u smjeru juga, istoka i zapada prostire Novigradsko more, koje zaprema površinu od 28,65 km². Ovo naliči velikom jezeru, koje unaokolo obrubljuju visoki brežuljci. Obale su umjereno visoke, na istoku i sjeveroistoku kamenite i strme. Na južnoj i zapadnoj su strani blago položene padine pošumlje-

Odlazak parobroda
iz Obrovca

OBROVAC NA ZRMANJI

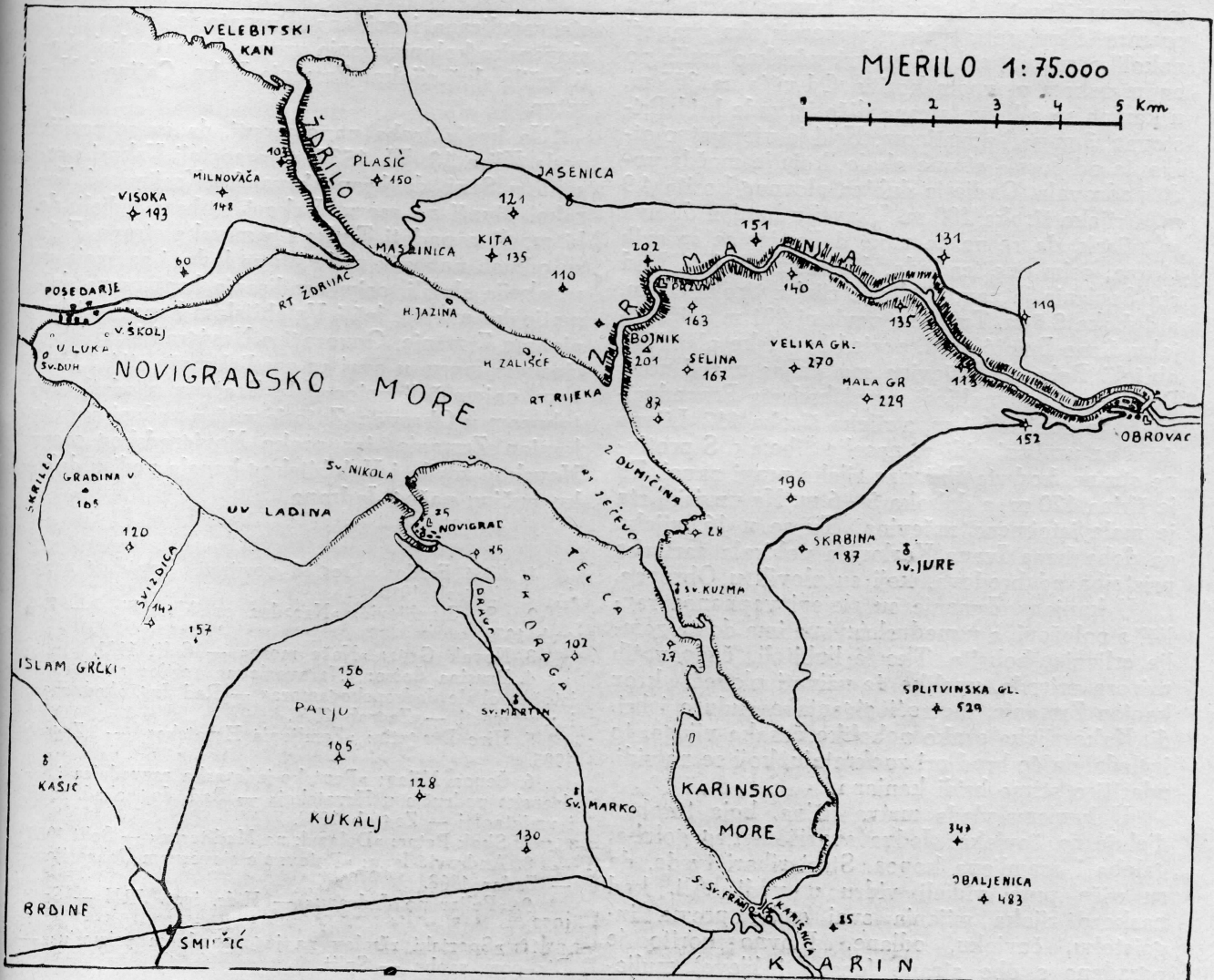
nih brežuljaka. U središtu ovog mora dubine variraju od 23 do 30 m, a najveća se dubina od 38 m nalazi kod rta Ždrijca.

Slanost se vode mijenja tokom godine prema količini kiše i toka rijeke Zrmanje, koja ovdje utječe. U zapadnom se uglu Novigradskog mora nalazi uvala Luka, zamuljena nanosima potoka Baščice. Pred zapadnom obalom pomenute uvale dižu se dvije hridi.

Istočno od Posedarja diže se hrid Veli Školj i zapadno-jugozapadno od iste sidre se mali brodovi na dubini od 4–5 m. U uvali bura duva umjereno, dok južno jako, ali ne stvara velike valove. Jugoistočno se od ove uvale širi prostrana uvala Ladina, na istoku koje se nalazi istoimeni rt. Tu je ulaz (140 m širok) u novigradsku luku. Na kraju ove uske, duboke i krivudave uvale, koja je duga 850 m, smjestila se varošica Novigrad. Tu se nalazi dugačka betonska obala, gdje mali brodovi nalaze zaštićeno mjesto za privez. Na jednoj i drugoj strani obale ima više bitava za privez brodova. U dnu uvale je ušće potoka Drače. Na jugoistočnom se kraju Novigradskog mora nalazi uvala Dumičina. Njena je obala od stijena svijetle boje, koje strmo padaju u more. Za vrijeme bure uvala može da posluži kao sidrište.

Nešto južnije je mali zaliv Pomišalj, a ovome naprot je rt Zečevo. Tu je ulaz u Karinsko ždrilo, dužno 2,5 km, široko od 110 do 250 m, a dubine variraju od 11-12 m. Južnije od ulaza u kanal s istočne strane je zaliv Tiha, dobro zaklonište malim brodovima protiv vjetrova. Kako je tu kanal širok samo 110 m, to se vrši prijevoz s jedne strane obale na drugu. Kod rta Vozarice kanal oštro zaokreće, a 45 m od rta se nalazi podvodni greben. Karinsko more je dužno 3,8 km, široko do 2,4 km i zaprema površinu od 5,47 km². Obale se blago uzdižu i na istočnoj su strani pošumljene. Na sjeveroistoku, istoku i jugoistoku dižu se brojna vapnenačka brda, a na jugozapadu je podgorje Biljanskog brda. U blizini sjeverozapadne obale je hrid, okružena grebenima. Malo južnije se uz obalu nalazi izvor Vrulja. Karinsko more je slano, ali se salinitet u toku godine mijenja prema količini kiša. U Karinskome moru se gaje kameņice i obavlja ribolov na tunje. Za vrijeme Mlečana je ovo more bilo glasovito zaklonište gusara.

U privredi Novigrada trebalo bi, da važnu ulogu igra eksploatacija raznih vrsta školjaka, a naročito klapavica (tamošnje »dagnje« zване Mytilus galloprovincialis Lam). U nekim je predje-

lima dno Novigradskog mora pokriveno samoniklom dagnjom, koja se uslijed velike gustoće ne može da razvije. Računa se, da bi racionalnom eksploatacijom novigradsko područje (od Vinjerca do Karina) moglo davati godišnje nekoliko stotina vagona dagnja. Poslije rata osnovano je naročito poduzeće »Dagnja«, za koje su čak podignute i neke zgrade.

Pod utjecajem slatke vode iz rijeke Zrmanje i drugih manjih potoka, ovaj, u kopno duboko usječeni rukav mora (Novigradsko i Karinsko more) je prirodno gajilište riba. One žive sad u moru, sad u brakičnoj ili slatkoj vodi, kao na pr. cipol, lubin, komarča, list i jegulje. Pored toga ima u izobilju i druge ribe od dna i od površine. Ovdje se također zadržavaju tunjevi i polande veći dio godine. Zanimljivo je, da u ovome predjelu ima uvijek nekoliko dupina, koje su ribari dresirali, te im po noći pomažu loviti ribu pod svijeću.

Na istočnoj se strani Novigradskog mora, nedaleko obale, nalazi hrid. Jazina, a nešto južnije hrid Zališće, koja se teško uočava. 1400 m jugoistočno od ove hridi je rt Rijeka i tu je ušće Zrmanje, široko 262 m. To su gorostasna i divlja vrata rijeke, a istodobno i veličanstvena. Tu je ulaz u kanjon, što ga je rijeka izgradila, a takove je romantičnosti, da mu je u Evropi teško naći premca. Plovi se u smjeru sjeveroistoka praveći nekoliko zavoja, a brod se krivuda kao zmija po onom uskom plovnom koritu. Od ušća za 375 m, u kanjon se s lijeve strane diže iz vode hrid Bristovac, 3 m nad površinom. Hrid je vjerojatno otkinuta od gornje strane obale, koju je možda voda podrovala. Ovdje je dubina plovnog korita 4,9 m, a rijeka široka 180 m. Ušavši u kanjon dobiva se utisak, da se ne će moći dalje, jer se sa svih strana, osim one iza leđa, dižu strme vrleti. Kod rta Senjanin je zavoj, gdje je rijeka široka 97 m, a duboka 8.5 m. Tu se na uzvisini 201 m u 15. vijeku dizao Bojnić grad, posjed hrvatske plemićke obitelji Bojanić. Ruševine mu danas narod zove Bojnikom. Zatim slijedi zavoj kod rta Provedurica, tu je dubina 6,1 m, a rijeka široka 112. Lijevo gore na uzvisini vidi se naselje Šibenik. S protivne strane, kod rta Pržunac rijeka pravi zavoj. Tu je širina 120 m, a duboka 5—6 m. Na uzvisini rta je mala istoimena ruševina. Tu se u 16. vijeku za doba bana Ivana Karlovića pobirala carinska pristojba od brodova, koji su plovili u Obrovac.

U kanjonu Zrmanje su slojevi vapnenca različito položeni, a u međuslojevima ima dosta zemlje crljenice-boksita. Tko je ljubitelj čudnovatih prizora prirode, uvelike će uživati ploveći kroz kanjon Zrmanje, motreći gigantske gudure i hridi. Kako rijeka svako nekoliko časaka vijuga, to izgleda, da će brod pri zaokretaju, koji se ne vidi, udariti o strme hridi kanjona.

U kanjonu vlada mrtva tišina, koja turobno djeluje na čovjeka. Jedva spaziš divljeg goluba, galeba i osamljena kopca. Stari ribari tvrde, da su više puta vidjeli vidru u vodi. Ali, kad naskoro rijeka mijenja svoj smjer prema jugoistoku, čovjeku, odlane. Plovno korito je ograđeno s obe strane (desno i lijevo) mulje-

vitim sprudovima, koji su u donjem toku rijeke obrasli šašem. Ukoliko se tiče dubine i širine plovnog korita, kroz kanjon mogu ploviti brodovi srednje veličine, naime do 4 m gaza i 50 m dužine. Plima i oseka osjećaju se čak do Obrovca, i kod visoke plime je voda u rijeci nešto bočatna. Kod normalnih je prilika struja neznatna, zimi pak može da dosegne gdjekada brzinu od 5 čv, i tada je plovidba katkad opasna, naročito uzvodna. Kad u zimsko doba duva bura, u kanjonu se prave zračni virovi, koji su osobito pogibeljni za jedrenjake kad plove uzvodno. Jedno 2 Nm od ušća, na desnoj obali rijeke ima dva izdašna izvora pitke vode, koji također i za vrijeme najveće žege imaju dosta vode. Dva se druga manja izvora nalaze na lijevoj obali rijeke. nešto niže od kapelice sv. Nikole. Voda tu izvire u visini normalnog vodostaja, tako, da rijeka preplavi izvore, kad nastupi plima. Jedrenjaci se često opskrbljuju vodom iz pomenutih izvora. U rijeci ima dađanja, a osobito su velike one, koje se vade pod mostom u Obrovcu. Ima još i dobrih kamenica — oštrića (*Ostrea lamellosa* Brocc).

Čitav je put, od ušća Zrmanje do mosta u Obrovcu, dug 10,8 km, i dalje rijeka nije plovna. Varošica Obrovac se smjestila na raskršću ceste. Tu je bura žestoka, ali nije opasna za brod. Ostali se vjetrovi slabo osjećaju. Obala je ispred mjesta regulirana i ozidana. Poznato je, da se prvo slavensko kolonizovanje prema dalmatinskoj obali vršilo duž rijeke: Zrmanje Krke, Cetine i Neretve.

Na kraju treba napomenuti, da su se poslije pada Klisa 12. III. 1537. g. preostali Uskoci preselili u Senj, da brane hrvatsku Krajinu od Turaka. Živeći na moru, Uskoci su brzo vidjeli, da bi mogli napadati Turke i s morske strane. Zato su odmah nabavili male i brze lađe, i za svoje su se akcije služili, osim prodiranja kroz razna dalmatinska mjesta, još i Velebitskim kanalom i kanjonom Zrmanje. Govoreći o Novigradskom i Karinskom moru, u ovaj se prediel može stići i kopnom, naime željeznicom do Gračaca, a odatle autobusom u Obrovac. Zato je važan vodeni put niz kanjon Zrmanje, jer preko Novigradskog mora Novskog ždrila i Velebitskog kanala vodi u daleku pučinu našeg Jadrana.

1. Šišić Ferdo: »Pregled povijesti hrvatskog naroda« — Zagreb 1916.

2. St. Stanojević: »Narodna enciklopedija« — Zagreb 1929.

3. Novak Grga: »Naše more« — Split 1927.

4. Brušina Spiro: »Naravoslovne crtece sa sjeveroistočne obale Jadranskog mora« — Rad Jug. akad. znan. i umjetnosti — Zagreb 1874.

5. Hirc Dragutin: »Zemljopis Hrvatske« — Zagreb 1905.

6. Šenoa Milan: »Pontsko-jadranska razvodnica i jadransko područje u Hrvatskoj« — Rad. Jug. akad. znan. i umjetnosti — Zagreb 1900.

7. Skok Petar: »Dolazak na Mediteran« — Split 1934.

8. Andrović Ivan: »Putovanje sjevernom Dalmacijom« — Zadar 1908.

9. »Peljar po Jadranu« — Hidr. inst. JRM — Split 1952.

10. »Sportski ribolov na jugozapadnom primorju« — Dir. pom. saobr. — Split.